

GRENLANDIJOS
BYLOS

Mads Peder
Nordbo

Ledynų atsavimas

Neapleidžia mintis,
jog viskas galėtų vykti iš tikrųjų –
čia pat, tau prieš akis. Šiurpu.

BOGFIDUSEN

baltos lankos

Mads Peder Nordbo

Ledynų alsavimas

Niviarsiaq ameqanngitsoq

kriminalinis romanas

Iš danų kalbos vertė Ieva Toleikytė

baltos lankos

Prologas

Jo oda buvo nuberta prakaitu. Nusikosėjo švokšdamas. Gargaliuodamas. Gerklėje prisirinko skreplių. Už skuduro, įgrūsto į burną. Sukandęs medžiagą mėgino ją išstumti, bet gniužulas kimšojo taip giliai, kad jis vos judino pražiodytą žandikaulį.

Smilkiniuose smarkiai tvinkсėjo. Lyg smūgiai. Ritmiški. Palubyje kabančios lemos šviesa skverbėsi pro ploną medžiagą, dengusią jam veidą. Nuo tos šviesos, o drauge skausmo ir metalo skonio, nuo kurių, rodės, tuoj sprogs, skrandyje sukilo pykinantis šleikštulys. Kvėpavo negiliai. Turėjo stengtis. Trūkčiojanti oro srovė. Pabandė nuryti seiles, kurios rinkosi į tąsias balutes gerklėje. Darsyk nurijo. Lūpas aplink skudurą sučiaupė taip stipriai, kad tos pabalo.

Viskas sukosi. Sukilo šleikštulys – reikėjo įtempus ryklę suturėti kvėpavimą, kad atsilaikytų ir neapsivemtų užkimšta burna.

Jis nedrįso pajudėti. Pernelyg skaudėjo rankas, o kas kartą sujudėjus aštrūs skausmo spinduliai šaudavo iš plaštakose vinimis pradurtų skylių aukštyn per rankas ir gilyn po akiduo-bėmis, kur viskas susiliedavo.

Oras erzino nosį. Spaudė, slėgė galvą ir plaučius. Nebuvo kuo kvėpuoti. Jis žiaugčiojo. Raumenėliai bandė kvėptelti deguonies, bet įtraukdavo tik seilių ir skreplių.

Iš gerklės išsiveržė skardus gargasys pajutus, kaip šalta geležtė slysta per pilvą, iki pat kaklo perpjaudama marškinius ir megztinį.

Per barzdą nuriedėjo ašaros. „Prašau, – meldė jis. – Prašau, nežudyk manęs.“ Tačiau neišsiveržė nė vienas žodis. Vien išsikraipęs urzgimas.

Jo kūnas išsiritė, kai pirštas ėmė ramiai piešti brūkšni ant įtemptos pilvo odos.

Rankų skausmai smelkė visą kūną, bet tik tas kelias sekundes, kol laikas buvo sustingęs, o tada, krečiamas nepaliamamo drebulio, pajuto, kaip pilvo odoje ir ląsteliniame audinyje geležtė režia platų deginantį pjūvį, kol peilis, atsimušęs į krūtinkaulį, sustojo. Plienas kaukštelėjo į kaulą. Jo įsitempsime kūne pasidavė viskas. Oda. Mėsa. Gyvybė. Jis gargaliuodamas riaumojo ir smarkiai daužė į grindis pakaušį, plėsdamas tvirtai prikaltas kruvinas rankas. Nosyje ėmė burbuliuoti snargliai, neleisdami patekti orui. Burnoje kraujavo skuduras. Šviesa klykė. Pranyko. Klykė.

Žmogus iš ledynų
Angut sermimeersoq

Nūkas, 2014 m. rugpjūčio 8 d.

Smarkiai besisukantys sraigtasparnio sraigtai pakėlė sniegą nuo ledo kepurės ir jis apgaubė tuos kelis vyrus, kurie jau buvo ant ledo. Lyg pats sniegas staiga būtų pavirtęs į siautėjančių ledo šukelių viesulą. Metju matė, kaip vyrai prisidengė veidus slėpdamiesi nuo badančių granulių, bet tai vargiai padėjo, nes kai ledas ir sniegas pažadinti ima skrieti, neaplenkia nė mažiausio plyšelio ir tarpelio, juolab kad aukštai danguje kybojo saulė ir savo spinduliais drauge su ledyno metamais atspindžiais lyg dviguboje ugnyje dar aštriau svidino tūkstančius mažyčių ledo kristalų.

– Matai ką nors? – šūktelėjo balsas priešais.

– Tik kitus, – sušuko Metju, ranka prisidengdamas akis nuo saulės šviesos ir kartu prisimerkdamas. Jo pirštai virpėjo. Kaip visada. Neramiu virpuliu traukė jo dėmesį. Jis sugniaužė ranką ir pridėjo kumštį prie kaktos, akimirškai užsimerkė.

Masyvus sraigtasparnis „Sikorsky“ švelniai dunkstelėjo užpakaliu į žemę ir lėtai sukosi apie savo ašį, kol ėmė grimzti į storą suslėgto sniego ir ledo paviršių. Saulės spindulius pakeitė debesys, Metju išvydo lange blykstelint savo išbalusį veidą ir šviesius plaukus.

Šalia sėdintis fotografas taip persisvėrė, kad bet kurią akimirką galėjo išvirsti ant ledo. Metju stebėjosi, kodėl jie išvis sumanė atidaryti dureles dar nenusileidus.

– Ten! – Fotografas nutraukė jo mintis ir griebęs prispaudė prie veido fotoaparata. – Žiūrėk! Jis ten!

Metju tvirtai įsikibo į rankeną prie sėdynės ir išsitempė prie fotografo peties bandydamas pažvelgti į beribę baltumą ta pačia kryptimi kaip ir kameros lęšis. Leistis liko jau nedaug. Besisukančio sraigto jėga sniegą išpustė taip toli, kad teritorija po jais pasidarė lyg nupūsta ir visiškai lygi. Metju nuleido ranką prie kelnių kišenės įsitikinti, kad pasiėmė ir cigaretes, ir žiebtuvėlį.

Ant ledo stovintys vyrai padidėjo. Taip žymiai, kad Metju matė jų primerktas akis ir rudus veidus.

Nūke jis vos tik keli mėnesiai, bet jį atsiuntė čia dėl to, kad tą rytą, kai paskambino redaktorius, redakcijoje paprasčiausiai daugiau nieko nebuvo. „Būk oro uoste po pusvalandžio. Kažkokie vyrai medžiodami rado negyvą žmogų, kuris, rodos, ten tiek pragulėjo, jog pavirto į mumiją. Manoma, kad žmogus iš vikingų laikų. Tai didelis įvykis, supratai? DIDELIS!“

Vieną pirmųjų dienų Nūke Metju neišvengiamai nuėjo į ekskursiją po miestą ir, be kitų dalykų, tą dieną atsitiktinai pamatė inuitų mumijas, saugomas muziejuje prie Kolonijinio uosto, tačiau naujų mumijų atsirasdavo retai, o ši mumija išsiskyrė dar ir tuo, kad atrodė kaip skandinavas. Ne inuito. Tai pirmas kartas, kai žmonės rado gerai išsilaikiusius senojo skandinavų palaikus. Akademinė bendruomenė labai vylėsi, kad ši mumija padės daugiau sužinoti apie senųjų skandinavų gyvenimą ir kasdienybę. Kiek Metju buvo skaitęs, šie skandinavai, pragyvenę savo gyvenvietėse Grenlandijoje apie penkis šimtus metų, pranyko beveik be jokių pėdsakų. Tai gaubė mistikos skraistė – atrodė keista, kad tokie sėslūs žmonės taip staigiai išnyko. Islandijoje ir Farerų salose nutiko priešingai – ten

skandinavai išliko ir gyveno be pertrūkių, o Grenlandijoje žiojėjo tarpas nuo penkiolikto amžiaus vidurio iki 1721 metų, kai Hansas Egedė, atkeliavęs jų ieškoti, rado apleistas senąsias gyvenvietes, bet užtat pats ėmėsi atvertinėti inuitus į krikščionybę ir padėjo pamatą kolonijinei moderniajai Grenlandijai.

Dabar štai iš po ledo išdygo istorinis senasis skandinavas, nors niekas negalėjo suprasti, kaip jis atsidūrė toje baltoje plynėje, tačiau jis ten buvo, ir jie atskrido pamatyti būtent jo.

Metju mintyse skambėjo redaktoriaus žodžiai: „Mes pirmieji pranešime šią naujieną. Ne kas kitas. Ši naujiena ir sensacija yra mūsų, todėl kiti kaip šaltinį turės nurodyti mus, supranti? Angliškai rašyti moki, ar ne?“

Aišku, kad moka rašyti angliškai. Per darbo pokalbį dėl to daug kartų patikino redaktorių. Angliškai, vokiškai, daniškai, norvegiškai ir švedišškai, bet ne *kalaallisut*, grenlandų kalba, nors darbo skelbime ir buvo nurodytas toks reikalavimas.

– Jėga! – sušuko fotografas pliauškindamas dideliu fotoaparatu. – Blemba, kaip bus gerai. – Atsisukęs didelėm tamsiom akim pažvelgė į Metju. – Kaip manai, ar visi reikšmingiausi užsienietiški laikraščiai naudos mano nuotraukas?

– Bent iš pradžių tai tikrai, – pasakė Metju ir linktelėjo galva, neatitraukdamas akių nuo ledo.

– Nurodydami mano vardą po apačia?

– Pažadu, kad tuo pasirūpinsim, – toliau kalbėjo Metju. – Bet iš pradžių pabandykim nustatyti jo tapatybę.

– Kažkokia beprotybė, – šaukė fotografas, nekreipdamas dėmesio į paskutinius žodžius. – Išgarsėsiu visame pasaulyje. Blemba, šakės! Jėga!

Atsitrenkęs į ledą, sraigtasparnis bumbtelėjo. Metju jautė, kaip sraigtasparnio kojėlės paniro sniege, o ratai gerą sekundę

prisispaudė prie sunkaus raudono kabinos pilvo. Tai pirmoji jo kelionė su vienu didžiųjų „Air Greenland“ sraigtasparnių, bet, pasak redaktorius, prie to jam teks pripratinti savo nervus ir pilvą. Jo laukia daug tokių kelionių – ypač žiemą, kai orai nenuspėjamai prikausto lėktuvus prie žemės, įkalindami rūke, pūgoje, lede arba tirštame sniege.

Šią akimirką tai neturėjo jokios reikšmės. Jie jau nusileido ir netrukus išvys pirmą tikrą kada nors rastą senojo skandinavo mumiją. Sudžiūvusią, užkonservuotą speigo ir šalto arktinio oro. Metju jau įsivaizdavo straipsnio antraštes: *Skandinavų Ecis. Ledo žmogus iš praeities. Paskutinis vikingas*. Tiek daug variantų, kad net svaigsta galva, o dar reikia mąstyti, kaip geriausiai skambėtų angliškai ir kaip pateikti šią istoriją dramatiškiau. Žmogžudystė suveiktų: *Paskutinis vikingas, sužeistas, vienas merdintis ant ledo*. Šitą galėtų panaudoti: *The last viking. Left behind. Wounded and dying*.

Ledas spindėjo taip ryškiai, kad Metju, išlindęs pro sraigtasparnio dureles ir nusileidęs kelis žingsnius geležiniais po jo kojomis išsiskleidusiais laipteliais, vos galėjo atsimerkti.

Pasaulis aplinkui plytėjo toks baltas, varstomas akinančios šviesos.

Visgi šią magiją sklaidė tebesisukantys sraigtai, kurie monotoniškais sunkiais kirčiais vis pjaustė orą į gabalus tiesiai jiems virš galvų.

Vienas iš ant ledo stovėjusių vyrų davė ženklą pilotui, ir netrukus sraigtų kirčiai ėmė retėti. Mašinos variklio triukšmas nuslopo iki turbinos zvimbimo, kol galiausiai ledyno pakraščio ruožas nugrimzdo gilioje tyloje.

Sraigtasparniu skrido dar trys vyrai ir vienintelė moteris. Visi iš Danijos, bet, kiek Metju suprato, dirbantys Grenlandijos universitete, Ilisimatusarfike. Išskyrus vieną vyrą iš muziejaus, kuriame Metju buvo matęs inuitų mumijas.

– Labas, tu iš laikraščio?

Metju pamatė vietinį policijos pareigūną, kuris, skirtingai nei būrelis iš sraigtasparnio, atrodė kaip inuitas.

Fotografas irgi buvo inuitas. Malikas. Jis šokinėjo tarp ledokšnių ir uolų vos ėmęs žengti pirmuosius savo žingsnius ir

buvo vienas iš nedaugelio, su kuriuo Metju greitai susibičiuliavo redakcijoje.

– Taip, – trumpai atsakė Metju. Vis dar lengvai prisimerkęs. – Regis, turėsiu parašyti apie vyrą, kurį čia rado. – Jis instinktyviai prilietė pirštą, bergždžiai ieškodamas žiedo. Dešinės rankos bevardis pirštas tyliai nuslydo į švelnų trijų pirmųjų kairės rankos pirštų glėbį, kad jie galėtų važinėti aukštyn žemyn su žiedu, kurio tebuvo likęs prisiminimas.

Policininkas linktelėjo.

– Jis guli ana ten už manęs, bet klausiau ne dėl to.

– O dėl ko?

– Jums draudžiama jį liesti, bet turbūt ir taip suprantat. – Jis atsigręžė į Maliką. – O tu šiandien laikykis truputį atokiau, gerai?

– Bet koks skirtumas? – pasipiktino Malikas. – Taigi jis visiškai užšalęs.

Pareigūnas gūžtelėjo ir linktelėjo galva į sraigtasparniu atskridusią mokslininkų grupelę.

– Čia jie sprendžia.

– Bet juk galim pafotkinti ir apie tai parašyti, ar ne? – paklausė Metju bandydamas patraukti policininko dėmesį ir vildamasis, kad jį išgirs ir kiti ir pakvies juos priėti arčiau. – Juk tai tikra sensacija, turim paskelbti šią istoriją patys, kol neatskubėjo kiti ir nesusišlavė viso dėmesio. Apie tai išgirs visas pasaulis.

Jis matė, kad jo žodžiai pataikė jaunajam pareigūnui į širdį.

– Galbūt iš pradžių galėtume padaryti porą tavo nuotraukų prie sraigtasparnio ir šalia mumijos? – Metju klausiamai pažvelgė į pareigūną. – Koks, sakei, tavo vardas? Svarbu, kad

straipsnyje būtų parašytas be klaidų. Juk jis pasirodys ir angliškai.

Pareigūnas prikando lūpą, bet tuomet linktelėjo.

– Ulrikas Heilmannas. Su dviem „n“. – Jis mostelėjo ranka į Maliką. – Lankiau mokyklą su Maliku.

– Gerai, su dviem „n“, – pakartojo Metju ir, kaip ir policininkas, pažvelgė į Maliką. – Padaryk čia porą Ulriko nuotraukų, kad turėtume, ką dėti į laikraštį?

Malikas pakėlęs antakius pasižiūrėjo į Metju, tada pažvelgė į Ulriką.

– Bet ar neturėtume...

– Taip, taip, bet pirma išsiaiškinksim bazinius dalykus, – staigiai pertraukė jį Metju. – Svarbu nieko nepraleisti.

Malikui nespėjus pasakyti daugiau, Metju vėl atsisuko į Ulriką.

– Ar man parašyti, kad jį radai tu?

– Ką aš žinau, tai kad pirmi jį pamatė keli medžiotojai ir paskambino mums į nuovadą, tad jį surado jie.

Metju apsidairė.

– Ar jie jau išėjo?

Ulrikas linktelėjo išpūstomis akimis.

– Taip, jieėjo palei ledą ieškodami elnių. Enokas ruošiasi vesti, tad jiems reikia nušauti elnių vestuvėms.

– Enokas? – pakartojo Metju.

– Vieno iš jų pusbrolis, – pasakė Ulrikas ir papurtė galvą. – Nesvarbu. Jiems tiesiog reikėjo eiti toliau.

– Čia nėra daug elnių, – Malikas sušnibždėjo Metju. – Bet gali būti, kad jie ras paklydusią kabargą.

Metju pažvelgė į Ulriką.

– Manau, tiesiog parašysim, kad jį radai tu. Bet atseit jums apie jį pasakė keli medžiotojai. Jei straipsnyje bus tavo vardas, bus geriau ir tuo atveju, kai visi ims skambinėti iš užsienio. Juk tavo kur kas lengviau rasti negu... – Metju nužvelgė fjordus ir kalnus, – ...tris medžiotojus kažkur ten.

Maliko lęšis gaudė vis labiau besišypsancio pareigūno veidą. Jis linktelėjo pats sau ir pažvelgė į grupelę mokslininkų ir muziejininką, kurie dabar būrėsi prie pailgo rudo maišo iš seno kailio.

Metju ištempė kaklą, bet nematė nieko kito, išskyrus rudą kailį. Mintys zujo tarp skirtingų antraščių danų ir anglų kalbomis bei įvairių žiniasklaidos kanalų, kurie, galimas daiktas, netrukus ims jam skambinėti.

Papurtes galvą patrepsėjo ant tviskančio sniego kilimo. Šis atrodė tvirtas, bet trypiant sniegą pėdos vis vien smego. Saulės šviesa buvo kaitri, jis jautė, kaip jam žnaibo veidą patempdama odą. Sniegas atrodė porėtas ir grūdėtas. Vasaros sniegas. Leisdamasis žemyn su kiekvienu centimetru darėsi vis tankesnis. Maždaug tiek jis žinojo apie ledynų susidarymą. Galiausiai slėgis tapdavo toks didelis, kad sniegas pavirsdavo į ledą. Storą kilometrinių ledą, kuris bėgant metams nuo slėgio keisdavosi iš matinio į nepaprastai skaidrų lyg tyriausią kristalą.

Jis vėl pakėlė akis. Netoliese ledo kepurėje žiojėjo juodas plyšys.

– Ar radot jį ten? – paklausė jis ir pažvelgė į Ulriką, pirštu rodydamas į plyšį.

Ulrikas šypsodamas linktelėjo, bet tuomet jo veidas šiek tiek apsiniaukė.

– Mums sako, kad reikėjo jo nejudinti, tuomet būtų buvę galima radinį visiškai apsaugoti, bet mes manėm, kad ten koks negyvas medžiotojas ar panašiai.

Metju šyptelėjo.

– Juk negalėjai to žinoti, jie tikrai supras.

Ulrikas gūžtelėjo pečiais.

– Gal, nežinau. Tik ištraukęs pamačiau, kad jis visas pageltęs, o veido ir pėdų mėsa išdžiūvusi kaip kokia vėjyje išdžiovinta oda. – Atsisagstęs jis nusivilko ir persimetė per ranką juodą uniforminį švarką.

– Pėdų? – pakartojo Metju. – Jis basas? – Jo žvilgsnis vėl nesėkmingai bandė patraukti mokslininkus.

Ulrikas trumpai, bet smarkiai šniurkštelėjo nosim, o antakiai pakilo į viršų.

– Taip. Aišku, nemačiau visko, bet man rodos, jis nuogas po kailiu. Tiesiog jis prie jo prilipęs. Turiu omeny, kailis. Žinai. Jis lyg suaugęs su oda. – Ulrikas suraukė nosį. – Blemba, ilgai ten pragulėjo.

– Ko gero, bent šešis šimtus metų, jei čia senasis skandinavas, – pridūrė Metju.

Ulrikas palinksėjo.

– Nepamenu, kada jie čia gyveno.

– Bet mokslininkai mano, kad čia skandinavas?

– Bent jau man taip sakė, ir nėra jokių ženklų, kad kūnas būtų jaunesnis arba kad čia koks nusikaltimas, tačiau dėl viso pikto buvo iškvieistas teismo medicinos ekspertas ir kriminalistas iš Danijos. Greičiausiai jie atvažiuos tik kitą savaitę. Iki to laiko tiesiog turime saugoti teritoriją. – Jis linktelėjo galva į mokslininkus. – Tačiau jie gavo leidimą jį apžiūrėti.

– Bus didelė naujiena, – tarė Metju. – BBC, NBC, „National Geographic“, TIME. Visi gigantai. Gal jau greit galėtume užmesti į jį akį?

Ulrikas vėl linktelėjo. Trumpai.

– Tik paklausiu, kiek jie pasistūmėjo. Tuo tarpu galit apžiūrėti tą plyšį ledyne. Bet ei! – Jis sugavo Maliko žvilgsnį. – Prašau, būkit atsargūs, gerai? Visai nenorėčiau dabar skristi su jumis į ligoninę.

– Blemba, daraisi vis didesnis nuobodyla, – juokdamasis pasakė Malikas. – Nespėsim nė apsižiūrėti, o Lybertas jau bus pasirūpinęs, kad būtum išrinktas į parlamentą, va tada ir žlugsi. Po metų tapsi toks pat sudžiūvęs ir susiraukšlėjęs kaip ta mumija. – Malikas pasisuko į Metju. – Ulrikas dalyvaus kituose rinkimuose į Siumutą, o kadangi jo užnugaryje Jorgenas Emilis Lybertas, greičiausiai žiūrime į būsimąjį gamtos, aplinkosaugos, teisingumo ar kokio panašaus departamento ministrą.

– Taip, taip, – sumurmėjo Ulrikas, sunkiai įstengdamas nuslėpti šypseną, nuo kurios beregint jo skruostuose rausvu spindesiu blykstelėjo lengvas pasididžiavimas. – Dar palaukim, iš pradžių turi įvykti rinkimai, *ilaa**? Nuo paskutinių tepraėjo šešiolika mėnesių.

– Jie ateis, ir tu garantuotai pateksi. Lybertas ant tos kėdės padėjęs lapelį su tavo vardu.

Ulrikas papurtė galvą.

– Ar tik tam nereikia daugiau nei lapelių.

– Priešingai. – Malikas kilstelėjo abu antakius. – Ei... Būk geras, nepamiršk, jei jums departamente reikėtų fotografo, tai aš mielai.

* Ar ne? (grenl.).

- Tiesiog būkit atsargūs, okei?
- Drauguži, mes būsim atsargūs. Taigi pažįsti mane.
- Būtent.

Malikas pasiduodamas pakėlė akis į dangų.

– Jis niekada man neatleis už tą kartą, kai išplaukiau į jūrą ant ledo lyties, o jie turėjo keliais sraigtasparniais skristi manęs ieškoti. – Jis skėstelėjo rankomis. – Bet blemba, žmogau, tą dieną ledas taip beprotiškai švytėjo.